

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2026-1\(45\)-396-406](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2026-1(45)-396-406)

УДК 336.71:330.131.7:355.01

JEL Classification: G21; G28; G32; E44; H12

Максим Сергійович Орлов

аспірант

Державний університет «Київський авіаційний інститут» (Київ, Україна)

E-mail: 8390732@stud.kai.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6468-1673>

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність теми статті визначається тим, що в умовах воєнного стану безпрецедентними темпами зросли банківські ризики, у результаті чого традиційні підходи до стрес-тестування мирного часу виявилися неадекватними. Встановлено, що суттєві трансформації організації та методики стрес-тестування банківських ризиків в умовах воєнного стану пов'язані з переходом від класичних макроекономічних до комплексних воєнних сценаріїв. Виявлено закономірності трансформації банківського нагляду в період воєнного стану на основі тимчасового ініціювання процесів дерегулювання діяльності банків установ. Обґрунтовано, що розвиток методології банківського стрес-тестування в умовах воєнного стану має враховувати безпрецедентні ризики, що не мають історичних аналогів у мирний час. Показано, що розробка спеціальних воєнних сценаріїв стрес-тестування дозволить оцінити реальну здатність банківської системи функціонувати в умовах багатофакторного шоку з компенсацією регуляторних послаблень щодо капіталу та оцінки активів. Визначено перспективи розвитку стрес-тестування в післявоєнний період, пов'язані з поверненням до повноцінних стрес-тестів.

Ключові слова: трансформація; механізми; стрес-тестування; банківські ризики; воєнний стан; управлінські рішення.

Рис.: 1. Табл.: 3. Бібл.: 7.

Актуальність теми дослідження. За результатами повномасштабної воєнної експансії РФ на територію України з 24.02.2022 національна економіка зазнала руйнівного зовнішнього впливу, знизилася кількісна діяльність, погіршилася якість, відбулися значні структурні зміни, які торкнулися також фінансово-банківського сектору. В умовах воєнного стану безпрецедентними темпами зросли системні, кредитні, ліквідні та операційні ризики банківських установ. У результаті традиційні підходи до стрес-тестування мирного часу, орієнтовані на стабільне функціонування економіки з урахуванням її циклічності та періодичним перебігом фінансових криз, виявилися неадекватними.

Стрес-фактори воєнного стану виходять за межі традиційних методик стрес-тестування економічних криз мирного часу, оскільки мають масштабний та непрогнозований характер. Екстремальні умови функціонування економічних суб'єктів у сучасних умовах потребують адаптації класичних моделей оцінки банківських ризиків і механізмів стрес-тестування до викликів сьогодення, оскільки вони втратили свою ефективність і не в змозі забезпечити адекватну оцінку ризикостійкості та запасу міцності банківських установ.

Трансформація механізмів традиційних методик стрес-тестування банківських ризиків має рухатися в напрямку врахування воєнних шоків, втрати контролю над активами, їх фізичне руйнування в результаті ворожих обстрілів і бойових дій, територіальних ризиків (регіони, тимчасово непідконтрольні українській владі, а також прифронтові території) і наявності державної підтримки в позичальника. Викладене вище зумовлює актуальність теми статті.

Постановка проблеми. Адаптація класичних методик стрес-тестування банківських ризиків до умов воєнного стану має важливе значення не тільки на мікрорівні, але і на макрорівні. Воно є важливим елементом підтримки фінансової стабільності держави в надзвичайному режимі функціонування банківських установ, оскільки сприяє своєчасному виявленню їхньої вразливості, підвищує стійкість до непрогнозованих шоків. Результати стрес-тестування слугують важливою інформаційною базою для прийняття управлінських рішень регулятором та банківськими менеджерами і сприяють мінімізації

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

системних ризиків для економіки загалом. З огляду на виклики сьогодення та перспективні проблеми післявоєнного відновлення, адаптація механізмів стрес-тестування до умов воєнного стану є одним із ключових факторів забезпечення поточної і перспективної стресостійкості та фінансової конкурентоспроможності як окремих банківських установ, так і банківської системи України загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання стрес-тестування як інструменту дослідження фінансово-економічних відносин, виявлення і діагностики ризиків перебуває в полі зору багатьох учених.

З урахуванням значення фіскального та бюджетного простору Ю. О. Торяник [1, с. 279] уточнює поняття «стабільність публічних фінансів» як здатність системи публічних фінансів ефективно функціонувати у довгостроковій перспективі, зберігаючи структурну рівновагу, виконуючи свої зобов'язання і забезпечуючи видатки. Для удосконалення вітчизняних методик оцінки стабільності публічних фінансів автор пропонує розширити часові рамки аналізу, запровадити обов'язкове використання сценарного підходу і стрес-тестів у процесі оцінювання фіскальних ризиків. У контексті євроінтеграції України використання стрес-тестування дозволить підготувати національну систему статистики публічних фінансів до можливості адаптації інструментів оцінки фіскальної стабільності, що застосовуються Європейською комісією.

Франтовський Є. М., Батрак О. В. [7, с. 115] відзначають, що стрес-тестування у фінансових установах призначене для оцінювання їхньої здатності протистояти впливу різних стресових факторів, визначення рівня ризиків, аналізу ефективності управління ними, встановлення потреби в капіталі, забезпечення належного внутрішнього контролю і дотримання регуляторних вимог. Основну мету стрес-тестування з боку регуляторів і фінансових наглядових органів автори вбачають в оцінюванні здатності фінансової системи протистояти потенційним загрозам на основі виявлення вразливих місць, здатних призвести до фінансової нестабільності, зростання системних ризиків або виникнення кризових явищ.

У статті Т. Ю. Лелеко [3] здійснено теоретико-методологічне дослідження аспектів управління ризиками в умовах цифрової економіки. До рекомендованого переліку показників для оцінки ризику цифровізації як складової операційного ризику, автор включає такі параметри: збитки від невдалого опрацювання транзакцій, забезпеченість ІТ-персоналом, витрати на його підготовку, витрати на розвиток рівня цифровізації банків, стан матеріально-технічної бази (витрати на утримання основних засобів і нематеріальних активів), конкурентні позиції банку (витрати на маркетинг і рекламу).

На основі отриманих результатів І. В. Краснова, І. Ю. Громницька, Н. О. Васьківська [4, с. 128] дійшли висновку, що банківська система України здебільшого володіє достатнім запасом ліквідності. Однак для окремих груп банків спостерігається систематичне недотримання мінімальних нормативів ліквідності в умовах реалізації певних стресових сценаріїв, що особливо характерно для операцій з іноземними валютами. Автори доводять, що системне групування банків має суттєву слабкість, яка проявляється у взаємному впливі: установи з недостатньою системою управління ризиками ліквідності негативно впливають на ті, де такі системи функціонують на вищому рівні. Проте проведення стрес-тестів дозволяє оцінити здатність всієї системи протистояти складним умовам, які можуть виникнути через реалізацію визначених сценаріїв, що надає можливість визначити, чи загрожує банківській системі колапс у стресових ситуаціях.

За даними бібліометричного аналізу С. А. Коваль, В. В. Апацький, І. О. Тарасенко [5, с. 71] встановили, що дослідження стрес-тестування ліквідності охоплюють широкий спектр міждисциплінарних тем, які інтегрують знання з економіки, економетрики, фінансів, управління ризиками й нормативного регулювання для вирішення складних завдань,

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

пов'язаних з управлінням ризиком ліквідності на мікро- та макрорівнях у банківській системі. Основні напрями досліджень включають: аналіз впливу нормативно-правового регулювання і вимог щодо стрес-тестування на методи управління ризиком ліквідності; розробку макропруденційних інструментів для управління цим ризиком з урахуванням взаємодії банківського сектору, фінансових ринків і реального сектору економіки; використання стрес-тестування ліквідності як інструменту підтримки стратегічних і оперативних рішень у сфері управління банківськими ризиками; вдосконалення методології та створення моделей для розробки стрес-сценаріїв, калібрування показників ризику ліквідності та оцінки потенційних втрат; інтеграцію процесів оцінювання ризику ліквідності в загальну систему його управління.

Формування методичного забезпечення для стрес-тестування фінансової стійкості комерційних банків є ключовим механізмом підтримки стабільності банківської системи, дослідженим А. С. Колесніченко, І. Ю. Литвиновим [6, с. 273]. Автори продемонстрували, що правильно організоване стрес-тестування дає змогу своєчасно ідентифікувати потенційні загрози, розробляти ефективні заходи для їх нейтралізації та забезпечувати довгострокову фінансову стабільність банківських установ. Центральними елементами процесу виділено створення сценаріїв для стрес-тестування, аналіз їхнього впливу на фінансові показники банку, а також оцінку отриманих результатів із подальшою розробкою стратегій для зміцнення фінансової стійкості. У статті акцентовано увагу на тому, що залучення зовнішніх експертів та впровадження систем моніторингу й управління фінансовими ризиками значно підвищують точність і достовірність висновків стрес-тестування.

Підкреслюючи важливість регулярного проведення процесів стрес-тестування як однієї з ключових умов для забезпечення фінансової стабільності, Я. В. Белінська, Ю. М. Коваленко [7, с. 353], подальший їхній розвиток пов'язують із використанням збалансованого підходу до досягнення кількох важливих цілей: підтримання стабільності фінансової системи в інтересах економічного розвитку, дотримання регуляторних вимог і адаптація до швидко мінливого ризикового середовища. Для підвищення ефективності стрес-тестування автори пропонують зосередитися на створенні розвинених методологій, здатних генерувати сценарії, які враховують взаємопов'язані ризики та їх складну динаміку; зміцненні координації між різними юрисдикціями; впровадженні сучасних цифрових рішень для оперативного тестування й моніторингу ризиків у реальному часі; а також удосконаленні процесів валідації моделей для мінімізації похибок оцінки та специфікацій. Логічним є висновок про те, що досягнення зазначених цілей залежатиме від активної та тісної співпраці між регуляторами, науковою спільнотою й представниками галузі, що має бути спрямована на розробку стійких, практичних та дієвих методологій стрес-тестування.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Високо оцінюючи науковий доробок указаних авторів, слід відзначити недостатню увагу до трансформації традиційних методів стрес-оцінки ризиків у методики воєнного стану.

Постановка завдання. Метою статті є адаптація механізмів стрес-тестування банківських ризиків до умов воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Стрес-тестування є системою форм і методів оцінки здатності банків протистояти екстремальним, але ймовірним шокам на основі моделювання альтернативних сценаріїв розвитку національної економіки та банківської системи з метою: оцінки достатності регулятивного капіталу, аналізу ліквідних активів, виявлення потенційно вразливих банків, запобігання системним банківським кризам, підтримки фінансової стабільності.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Традиційні підходи до стрес-тестування (до 2022 року) були орієнтовані на врахування стандартних банківських ризиків (кредитний, ліквідності, операційний, процентний, інвестиційний, валютний, ринковий, системний), а також критичних ризиків, що виникають в кризових умовах (макроекономічні рецесії, банківські кризи, валютні шоки, зниження споживчого попиту тощо). Макроекономічні сценарії базувалися на показниках ВВП, інфляції, валютного курсу.

Утім воєнні ризики є специфічними і пов'язані з масовими процесами внутрішньої і зовнішньої міграції населення і бізнесу, тимчасовою або постійною втратою контролю над активами фізичних і юридичних осіб, їх пошкодженням, руйнуванням критичної інфраструктури, значним тиском на валютний курс, різким зростанням кредитного ризику, втратою або погіршенням якості застави, суттєвим зниженням платоспроможності клієнтів, зростання ризиків платежів, операційних ризиків та кіберзагроз, посиленням регіональної концентрації ризиків, посиленням регуляторного впливу держави та НБУ. Тому трансформація підходів до проведення стрес-тестування передбачає перегляд самої методології стрес-оцінки ризиків, а також радикальне розширення їхнього спектра.

В умовах воєнного стану необхідно вводити тимчасові регуляторні вимоги, які стосуються окремих капітальних вимог та підходів до оцінки активів, а також розробляти спеціальні сценарії стрес-тестування з урахуванням воєнних шоків.

Важливе значення має дерегуляція капітальних вимог до банків шляхом тимчасового пом'якшення нормативів капіталу для збереження фінансової стійкості банківської системи та підтримки кредитування економіки в кризових умовах. Пріоритетом регулятора має стати не формальне дотримання нормативів, а забезпечення безперервності надання банківських послуг, забезпечення платоспроможності банків і підтримку фінансування критично важливих секторів.

Основними факторами, що зумовлюють необхідність дерегуляції вимог до капіталу банківських установ під час війни, є: різке зростання кредитних ризиків через погіршення кредитоспроможності позичальників, зниження або унеможливлення обслуговувати кредити через втрату (руйнування бізнесу), міграцію населення, втрату активів; погіршення якості активів і збільшення частки непрацюючих кредитів; обмежені можливості докапіталізації банків з боку акціонерів; необхідність збереження банківського обслуговування фізичних і юридичних осіб; підтримка кредитування оборонного комплексу, підприємств критичної інфраструктури; висока макроекономічна невизначеність, що знижує прогностичну цінність стандартних стрес-сценаріїв.

У період воєнного стану дерегулювання банківської діяльності в частині капітальних вимог здійснюється шляхом реалізації комплексу гнучких підходів, зокрема:

1. Пом'якшення нормативів достатності капіталу шляхом тимчасового невикористання буферів капіталу (консерваційного, системного) та толерування відхилень від нормативів без застосування санкцій.

2. Відтермінування заходів докапіталізації на основі перенесення строків виконання програм відновлення капіталу; призупинення вимог щодо негайного залучення додаткового капіталу.

3. Гнучкість у формуванні резервів досягається застосуванням спрощених підходів до оцінки очікуваних кредитних збитків та можливістю поетапного формування резервів за проблемними активами.

4. Відстрочення впровадження нових регуляторних коефіцієнтів відповідно вимог Базель III для послаблення тиску регулятивних вимог на капітал банків.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

В умовах дерегулювання капітальних вимог до банківських установ трансформується роль стрес-тестів, які перетворюються із карального в аналітично-прогнозний інструмент; їх результати використовуються для моніторингу ризиків без імперативу негайного втручання регулятора; предметом стрес-тестування становиться не лише оцінка дотримання нормативів капіталу, а сама здатність банку працювати в екстремальних умовах.

Дерегулювання капітальних вимог до діяльності банків в умовах воєнного стану має свої переваги і недоліки. До переваг належать: підтримку ліквідності та платоспроможності банків на достатньому рівні в короткостроковому періоді; підтримка кредитної активності для фінансування критично необхідних запитів населення та суб'єктів господарювання; згладжування проциклічних ефектів регулювання; підвищення адаптивної здатності банківської системи до шоків. Разом з позитивними ефектами слід наголосити на наявності потенційних загроз, представлених прихованим накопиченням ризикових активів у банківських балансах; викривленням реального фінансового стану; створенням потенційних ризиків відкладених проблем у післявоєнний період; необхідністю поступового повернення до більш жорсткого регулювання у післявоєнний період стабілізації.

Незважаючи на вимушений характер, дерегулювання вимог до капіталу банківських установ у період воєнного стану є економічно обґрунтованим інструментом антикризового банківського регулювання, який дозволяє підтримувати стійкість банківської системи України в умовах екстремальної невизначеності. Ризики дерегулювання можуть нівелюватися поєднанням з ефективним стрес-тестуванням і розробкою чіткої стратегії повернення до стандартних регуляторних норм у післявоєнний період. Це породжує необхідність наукового переосмислення принципів, алгоритмів і моделей стрес-тестування та їх адаптації до реалій воєнного стану.

Зміст заходів із регулювання капітальних вимог до банків України за різних умов наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Зміст заходів із регулювання капітальних вимог до банків України за різних умов

Елемент регулювання	Умови періоду		
	довоєнний	воєнний	післявоєнний
Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2)	Жорсткий контроль виконання	Тимчасові відхилення без накладання санкцій	Поступове повернення до жорсткого контролю
Буфери капіталу (консерваційний, системний)	Обов'язкове формування	Можливість тимчасового неформування	Поетапне повернення до імперативності
Вимоги до докапіталізації	Чітка імперативність у частині строків та обсягів	Можливість відтермінування або перегляд умов	Поступове відновлення жорсткого контролю
Формування резервів на можливі втрати за кредитними ризиками	Стандартні підходи на основі моделі очікуваних збитків	Гнучкі, поетапні підходи	Повернення до стандартних підходів
Застосування заходів впливу на банки за порушення нормативів	Автоматичне	Обмежене	Повернення до автоматичного
Тип стрес-тестування капіталу	Формалізований, наглядовий	Аналітичний, моніторинговий	Повернення до регуляторного
Проциклічний ефект регулювання	Зростання	Свідоме зменшення	Нейтралізація
Пріоритети регулятора	Контроль фінансової дисципліни та відповідності стандартам	Підтримка безперервності діяльності банків	Балансування стабільності та розвитку

Джерело: власна розробка.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Таким чином, у період воєнного стану трансформується підхід до банківського нагляду від жорсткого нормативного до адаптивного та ризикоорієнтованого. Деретулювання вимог до капіталу банківських установ дозволяє зменшити наглядовий тиск на них в умовах екстремальної невизначеності за умови наявності чіткої стратегії повернення до стандартних регуляторних процедур після завершення воєнних дій.

Деретулювативний підхід до капіталу банківських установ в умовах воєнного стану доповнюється трансформацією підходів до оцінки активів банків України (табл. 2).

Таблиця 2

Трансформація підходів до оцінки активів банків України в умовах воєнного стану

Елемент оцінки активів	Умови періоду		
	довоєнний	воєнний	післявоєнний
Кредитний портфель	Модель очікуваних кредитних збитків (ECL) за IFRS 9	Спрощені сценарії, пом'якшені критерії	Перехід до повного сценарного аналізу
Проблемні кредити (NPL)	Чіткі кількісні критерії прострочення	Регуляторна гнучкість та реструктуризація	Повернення до кількісних критеріїв прострочення
Заставне майно	Ринкова вартість із регулярною переоцінкою	Відтермінування переоцінки або використання довоєнних оцінок	Повернення до справедливої ринкової ціни
Визнання знецінення активів	Повне та негайне	Поетапне або відстрочене	Компромісне
Державні цінні папери	Ринкова вартість або амортизована собівартість	Переважа амортизованої собівартості	Ринкова вартість зі зменшенням волатильності
Іноземні активи	За поточним валютним курсом	Часткове згладжування валютних переоцінок	Поступове повернення до ринкового валютного курсу
Активи на окупованих територіях	Загальні правила відповідно до МСФЗ та НП(С)БО	Виділення в окремі портфелі з підвищеним ризиком	Прозоре відображення припиненої діяльності
Нематеріальні активи	Загальні правила відповідно до МСФЗ та НП(С)БО	Консервативна оцінка або списання	Дохідний, витратний, порівняльний методи

Джерело: власна розробка.

Зміна підходів до оцінки корпоративних кредитів у воєнний період має за мету зменшення тиску на регулятивний капітал і підтримку кредитування реального сектору економіки, роздрібних кредитів – забезпечення якості портфеля в умовах погіршення стандартів життя населення, втрати ними житла, роботи, зміни місця проживання, зменшення плато- і кредитоспроможності. Підходи до зміни оцінки заставного майна запобігають різкому знеціненню активів, державних цінних паперів - згладжуванню ринкової волатильності. Трансформація методів оцінки активів на окупованих територіях орієнтована на прозоре відображення втрат від припиненої діяльності, іноземних активів – на зниження валютних шоків, нематеріальних активів – на підвищення якості банківського балансу. Трансформація підходів до оцінки активів у період воєнного стану має стабілізаційний характер, зменшує проциклічний ефект на основі адаптації до облікових стандартів і регуляторних вимог за умови підвищення ролі стрес-тестування як компенсаторного інструменту зниженої чутливості показників банківських балансів до реального рівня ризиків.

Проведення стрес-тестування банківських ризиків в умовах воєнного стану потребує розвитку теоретико-методичних засад у частині розробки спеціальних стрес-сценаріїв з урахуванням воєнних шоків (табл. 3).

Таблиця 3

Спеціальні сценарії стрес-тестування банківських ризиків з урахуванням воєнних шоків

Тип воєнного шоку	Ключові макро- та мікрофактори	сценарії	
		традиційні	спеціальні
Економічний	Різде падіння ВВП, зниження реальних доходів населення, безробіття	Помірна або глибока рецесія	Глибокий асиметричний спад із секторальними втратами
Кредитний	Неплатоспроможність позичальників, реструктуризації	Зростання NPL на історичних рівнях	Прискорене накопичення NPL через воєнні втрати
Ліквідний	Відтік депозитів, зниження довіри	Середньострокові депозитні відтоки	Короткострокові депозитні відтоки
Валютний	Девальвація національної валюти, валютні обмеження	Встановлення коридорів зміни ринкового курсу	Можливості адміністративного регулювання
Процентний	Зміна облікової ставки	Інтервали ринкового коливання ставок	Адміністративне обмеження рівня ставок
Операційний	Руйнування інфраструктури, кіберзагрози	ІТ-збої або локальні втрати	Масштабні фізичні та цифрові загрози
Територіальний	Окупація, бойові дії	Не враховується	Виділення банківських активів на тимчасово окупованих територіях, а також прилежних до зон бойових дій
Фіскально-регуляторний	Зміни податків, надання державної підтримки	Зміни у фіскальній політиці	Надання воєнних пільг та дерегулятивних вимог

Джерело: власна розробка.

Оцінюючи вплив основних воєнних шоків на банки, слід зазначити, що економічний шок призводить до масового погіршення якості портфеля кредитів, кредитний шок обумовлює зростання резервів і тиск на капітал, ліквідний шок може призвести для браку коштів для розрахунково-касового обслуговування кредитів, валютний шок посилює вплив відкритих валютних позицій на капітал та фінансові результати банківської установи, процентний шок може мати непередбачувані наслідки для переоцінки процентних доходів, наслідком операційних шоків може стати порушення принципу безперервності банківської діяльності, територіальний шок призводитиме до списання та переоцінки активів на тимчасово-окупованих територіях та прифронтових регіонах, фіскально-регуляторний шок може призвести до суттєвих змін регуляторного середовища та податкового навантаження.

У воєнних умовах застосовуються такі сценарії стрес-тестування: тривалої війни, втрати територій, зниження доходів домогосподарств, зростання бюджетного дефіциту, скорочення кредитування. Трансформація оцінки кредитного ризику включає: врахування непрацюючих кредитів (NPL); оцінку знецінення застав; аналіз галузевих ризиків; диференціацію ризиків за регіонами. В оцінці ризику ліквідності зростає роль сценаріїв масового відтоку депозитів, залежності від рефінансування НБУ, доступу до міжнародної допомоги; коефіцієнтів короткострокової ліквідності, геп-розривів (розривів ліквідності). У воєнний період стрес-тестування враховує необхідність інтеграції фіскальних і монетарних чинників, а саме: бюджетні трансферти; воєнні облигації; державні гарантії; регуляторні послаблення; валютні обмеження. В умовах воєнного стану відбулися інституційні трансформації стрес-тестування в частині спрощення регуляторних вимог; адаптації методології НБУ; фокусуванні на підтримку стабільності, а не санкції; відтермінування вимог до капіталу; посилення ролі макропруденційного нагляду.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Трансформовані механізми стрес-тестування в умовах воєнного стану мають свої переваги та недоліки. До переваг слід віднести: гнучкість; швидке реагування; адаптація до реальних загроз; збереження банківської системи. Недоліки пов'язуємо з імовірністю накопичення прихованих проблем; зростання фіскального навантаження та залежності від державної підтримки; зниження дисципліни управління ризиками.

За своєю суттю в умовах воєнного стану стрес-тестування банківських ризиків є антикризовим та превентивним і трансформується з регуляторної процедури контролю на інструмент забезпечення фінансової стабільності. Основними організаційними принципами стрес-тестування є: адаптивність, яка забезпечує швидке коригування підходів до тестування залежно від змін безпекової ситуації; безперервність, або проведення стрес-оцінок у режимі підвищеної частоти; пріоритет системної стабільності над формальним дотриманням нормативів; посилення координації між НБУ, урядом та банківським сектором; підвищена конфіденційність і гнучкість регулювання.

В умовах воєнного стану трансформується інституційна організація стрес-тестування, функції в зазначеному процесі регулятора та банківських установ. НБУ визначає засади методології стрес-тестування; розробляє взаємопов'язані макроекономічні та воєнні сценарії; проводить оцінку стресостійкості системно важливих банків; коригує регуляторні вимоги до капіталу і ліквідності з урахуванням рівня воєнних ризиків; використовує результати стрес-тестування для здійснення пруденційного регулювання проведення грошово-кредитної політики. Банки в умовах воєнного стану зобов'язані: розробляти власні методики і на регулярній основі проводити внутрішнє стрес-тестування; адаптувати ризик-менеджмент до воєнних ризиків; забезпечувати якість даних, що подаються до НБУ; інтегрувати результати стрес-тестування у процеси управління капіталом; розробляти плани відновлення діяльності з урахуванням підсумків стрес-оцінки ризиків.

Слід акцентувати увагу на зміні методичних засад стрес-тестування в умовах воєнного стану. На відміну від мирного часу, банківські установи застосовуються комплексні сценарії, які включають економічні та воєнні шоки на випадок затяжної війни; ескалації бойових дій; руйнування або пошкодження активів; різкого падіння доходів клієнтів; зниження зовнішнього фінансування. Методика оцінки кредитного ризику враховує: різке зростання частки непрацюючих кредитів (NPL); знецінення застав; галузеві ризики (агросектор, промисловість, транспорт, торгівля, логістика); регіональну концентрацію ризиків, у т.ч. у прифронтових територіях; вплив внутрішніх і зовнішніх міграційних процесів населення і бізнесу; воєнні коефіцієнти для розрахунку модифікованих PD, LGD, EAD. Основні акценти при проведенні стрес-тестування ліквідності зміщуються у бік таких факторів: відтік депозитів населення; залежність від рефінансування НБУ; ускладнення доступу до міжбанківського ринку; валютні обмеження; зниження довіри вкладників. Пріоритет надається аналізу короткострокової та структурної ліквідності.

Воєнний стан підвищує операційні ризики та кіберзагрози. Тому об'єктами стрес-тестування є: ризики збоїв у проведенні банківських операцій; небезпека для інформаційних систем, мереж та даних; відтік кваліфікованого персоналу; перебої в платіжній інфраструктурі. Методика включає моделювання сценаріїв кібератак, джерел втрати даних, причин порушення безперервності банківської діяльності.

Проведення стрес-тестування банківських ризиків в умовах воєнного стану здійснюється за етапами, наведеними на рис. 1.

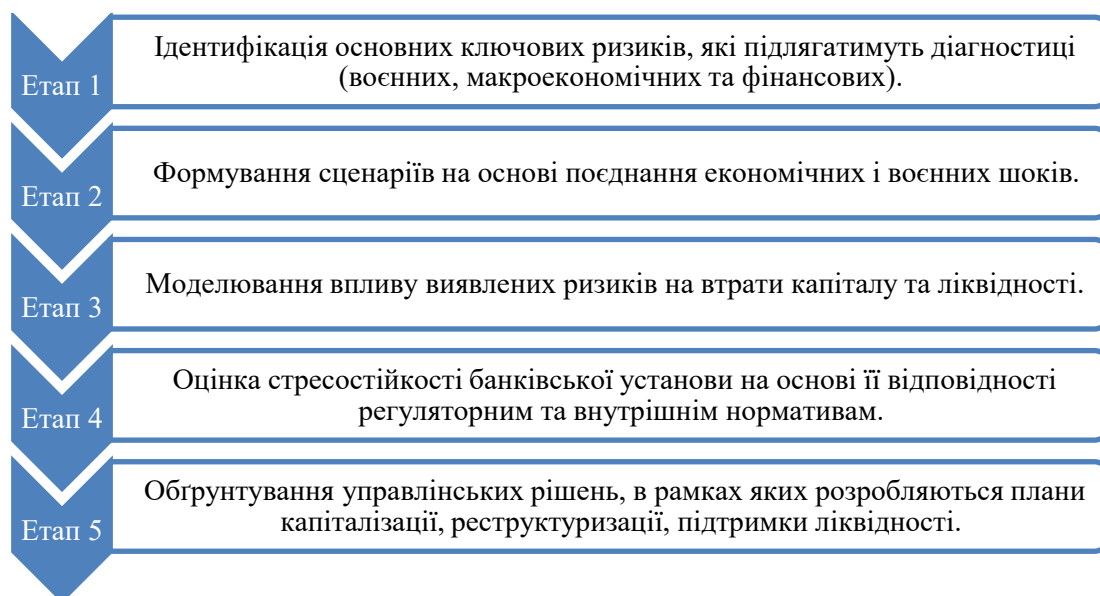

Рис. 1. Етапи проведення стрес-тестування банківських ризиків в умовах воєнного стану
Джерело: власна розробка.

Порівняння методик стрес-тестування мирного та воєнного часу за виділеними критеріями наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Порівняння методик стрес-тестування мирного та воєнного часу
за виділеними критеріями

Критерій	Мирний час	Воєнний стан
Тип ризиків	Фінансові	Комплексні (фінансові + воєнні)
Характер сценаріїв	Циклічний	Екстремальний
Тип сценаріїв	Симетричні	Асиметричні, комбіновані
Горизонт	3 роки	6–18 місяців
Частота проведення	Періодична	Постійна
Частота оновлення	Планова	Оперативна
Фокус	Капітал	Капітал + ліквідність
Регулювання	Жорстке	Адаптивне
Роль професійного судження	Обмежена	Ключова
Регуляторне використання	Для наглядових рішень	Для моніторингу стійкості

Джерело: власна розробка.

Введення спеціальних воєнних сценаріїв стрес-тестування є відповіддю на безпрецедентні ризики, які не мають історичних аналогів у мирний час. Вони дозволяють оцінити реальну здатність банківської системи функціонувати в умовах багатofакторного шоку, компенсуючи регуляторні послаблення щодо капіталу та оцінки активів.

Реалізація стрес-тестування банківськими установами у воєнних умовах стикається з низкою проблем, найважливішим із яких є: висока невизначеність сценаріїв розвитку подій; дефіцит достовірних даних про імовірність виникнення воєнних ризиків; складність прогнозування доходів від здійснення банківської діяльності; ризик заниження втрат від активних операцій; залежність від державної підтримки позичальників.

Напрямами вдосконалення методики стрес-тестування пропонуємо: інтеграцію воєнних індикаторів у фінансові моделі; використання досвіду розробки стрес-сценаріїв фінансовими інституціями ЄС (Європейської Бізнес Асоціації (ЕВА), Базельського Комітету (Basel III)); розвиток цифрових платформ банківського ризик-менеджменту; посилену розробку й використання внутрішніх стрес-тестів банківськими установами; підвищення ролі пруденційного нагляду у проведенні стрес-тестів на мікро- і макрорівнях.

Висновки та пропозиції.

1. Встановлено, що суттєві трансформації організації та методики стрес-тестування банківських ризиків в умовах воєнного стану дозволили адаптувати банківську систему України до екстремальних викликів. В основі зазначених трансформацій лежить поєднання гнучкого регуляторного підходу, розширеного сценарного аналізу та фокусування уваги на показниках ліквідності, якості активів та достатності капіталу, які є ключовими факторами-стимуляторами стресостійкості банківських установ.

2. Показано, що воєнний стан каталізував трансформацію стрес-тестування банківських ризиків шляхом переходу від класичних макроекономічних до комплексних воєнних сценаріїв. Вони поєднують гнучкість кризового періоду з європейськими стандартами фінансового нагляду. Це дозволило забезпечити безпеку банківської системи і національної економіки загалом, але сформувало нові виклики для післявоєнного відновлення банківської системи.

3. Виявлено закономірності трансформації банківського нагляду в період воєнного стану на основі тимчасового ініціювання процесів дерегулювання діяльності банківських установ, які полягають у зміщенні акцентів із жорстких нормативних методів до адаптивних та ризикоорієнтованих. Показано, що дерегулювання вимог до капіталу банківських установ дозволяє зменшити наглядовий тиск на них в умовах екстремальної невизначеності за умови наявності чіткої стратегії повернення до стандартних регуляторних процедур після завершення воєнних дій. З'ясовано, що адаптивний характер трансформації підходів до оцінки активів у період воєнного стану спрямований на підтримку фінансової стабільності банківської системи через зниження регуляторної та облікової проциклічності шляхом підвищення ролі професійного судження банків і наглядового контролю з боку регулятора. Обґрунтовано, що розвиток методології банківського стрес-тестування в умовах воєнного стану має враховувати безпрецедентні ризики, що не мають історичних аналогів у мирний час. Показано, що розробка спеціальних воєнних сценаріїв стрес-тестування дозволить оцінити реальну здатність банківської системи функціонувати в умовах багатфакторного шоку з компенсацією регуляторних послаблень щодо капіталу та оцінки активів.

4. Визначено перспективи розвитку стрес-тестування в післявоєнний період, пов'язані з поверненням до повноцінних стрес-тестів, поєднанням відновлювальних і макроекономічних сценаріїв; гармонізацією з вимогами фінансових інституцій ЄС; поширенням кліматичних та кіберстрес-тестів; подальшою цифровізацією банківського ризик-менеджменту.

Орієнтирами подальших досліджень є розробка рекомендацій з обґрунтування технологій прийняття управлінських рішень за результатами стрес-тестування.

Список використаних джерел

1. Торяник Ю. О. Стабільність публічних фінансів: важливість оцінки та стрес-тести. *Соціальна економіка*. 2025. Вип. 69. С. 273-283.
2. Франтовський Є. М. Батрак О.В. Стрес-тестування фінансових установ та його удосконалення. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія : Економічні науки. 2023. № 4(1). С. 107-117.
3. Лелеко Т. Ю. Стрес-тестування ризику цифровізації, як складової операційного ризику. *Ефективна економіка*. 2023. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_5_71.
4. Краснова І. В., Громницька І. Ю., Васьківська Н. О. Модель стрес-тестування ризику ліквідності банків в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2023. Вип. 29. С. 122-131.
5. Коваль С. А., Апацький В. В., Тарасенко І. О. Стрес-тестування ліквідності банку: бібліометричний та контекстний аналіз. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія : Економічні науки. 2024. № 4(1). С. 67-74.
6. Колесніченко А. С., Литвинов І. Ю. Формування методичного забезпечення стрес-тестування фінансової стійкості комерційного банку. *Бізнес Інформ*. 2025. № 3. С. 269-276.
7. Белінська Я. В., Коваленко Ю.М. Стрес-тестування банків в Україні: розвиток методології та майбутні виклики в умовах невизначеності. *Бізнес Інформ*. 2025. № 6. С. 348-356.

References

1. Torianyk, Yu. O. (2025). Stabilnist publicnykh finansiv: vazhlyvist otsinky ta stres-testy [Stability of public finances: the importance of assessment and stress tests]. *Sotsialna ekonomika – Social Economy*, (69), 273–283.

2. Frantovskiy, Ye. M., & Batrak, O. V. (2023). Stres-testuvannya finansovykh ustanov ta yoho udoskonalennia [Stress testing of financial institutions and its improvement]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriya: Ekonomichni nauky – International Scientific Journal "Internauka". Series: Economic Sciences*, (4/1), 107–117.
3. Leleko, T. Yu. (2023). Stres-testuvannya ryzyku tsyfrovizatsii, yak skladovoi operatsiinoho ryzyku [Stress testing of digitalization risk as a component of operational risk]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, (5). http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_5_71.
4. Krasnova, I. V., Hromnytska, I. Yu., & Vaskivska, N. O. (2023). Model stres-testuvannya ryzyku likvidnosti bankiv v Ukraini [Liquidity risk stress testing model for banks in Ukraine]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*, (29), 122–131.
5. Koval, S. A., Apatskyi, V. V., & Tarasenko, I. O. (2024). Stres-testuvannya likvidnosti banku: bibliometrychni ta kontekstnyi analiz [Bank liquidity stress testing: bibliometric and contextual analysis]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriya: Ekonomichni nauky – International Scientific Journal "Internauka". Series: Economic Sciences*, (4/1), 67–74.
6. Kolesnichenko, A. S., & Lytvynov, I. Yu. (2025). Formuvannya metodychnoho zabezpechennia stres-testuvannya finansovoi stiikosti komertsii banku [Formation of methodological support for stress testing the financial stability of a commercial bank]. *Biznes Inform – Business Inform*, (3), 269–276.
7. Belinska, Ya. V., & Kovalenko, Yu. M. (2025). Stres-testuvannya bankiv v Ukraini: rozvytok metodolohii ta maibutni vyklyky v umovakh nevyznachenosti [Stress testing of banks in Ukraine: development of methodology and future challenges under uncertainty]. *Biznes Inform – Business Inform*, (6), 348–356.

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.02.2026

UDC 336.71:330.131.7:355.01

Maksym Orlov

Postgraduate Student,

State University "Kyiv Aviation Institute" (Kyiv, Ukraine)

E-mail: 8390732@stud.kai.edu.ua **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0008-6468-1673>

TRANSFORMATION OF BANK RISK STRESS-TESTING MECHANISMS UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

Abstract. *The relevance of the article's topic is determined by the fact that under martial law, banking risks have increased at unprecedented rates, rendering traditional peacetime approaches to stress testing inadequate. It has been established that significant transformations in the organization and methodology of stress testing banking risks under martial law conditions have allowed Ukraine's banking system to adapt to extreme challenges. It is shown that martial law has catalyzed the transformation of banking risk stress testing by transitioning from classical macroeconomic to comprehensive military scenarios. These scenarios combine the flexibility of the crisis period with European financial supervision standards. Patterns of transformation in banking supervision during martial law have been identified based on the temporary initiation of deregulation processes in the activities of banking institutions, which involve shifting emphasis from rigid regulatory methods to adaptive and risk-oriented ones. It is demonstrated that the deregulation of capital requirements for banking institutions reduces supervisory pressure on them under conditions of extreme uncertainty, provided there is a clear strategy for returning to standard regulatory procedures after the end of military operations. It has been clarified that the adaptive nature of transforming asset assessment approaches during martial law is aimed at maintaining the financial stability of the banking system by increasing the role of professional judgment of banks and supervisory control by the regulator. It is substantiated that the development of banking stress-testing methodology under conditions of martial law must account for unprecedented risks that have no historical analogs in peacetime. It is shown that the development of special military scenarios for stress testing will enable the assessment of the real ability of the banking system to function under conditions of multifactorial shock while offsetting regulatory relaxations regarding capital and asset assessment. The prospects for the development of stress testing in the post-war period have been identified, which are associated with the return to full-fledged stress tests, the combination of recovery and macroeconomic scenarios, harmonization with the requirements of EU financial institutions, the expansion of climate and cyber stress tests, and further digitalization of banking risk management.*

Keywords: transformation; mechanisms; stress testing; banking risks; martial law; managerial decisions.

Fig.: 1. Table: 3. References: 7.